

Gianone András

KANTER KÁROLY ÉS A BUDAPESTI VÁROSMISSZIÓ SZÁZ ÉVVEL EZELEŐTT

A főváros vallási élete a megújulás előtt

Az 1873-ban létrejött Budapest lakosságának körülbelül a kétharmada ugyan katolikus volt, mégsem nevezhetjük az ország központját a XIX. század utolsó negyedében a katolicizmus centrumának. Budapest vezetése liberális-szabadkőműves kezekben volt, és ez a kegyúri jogosultságok révén a főváros vallási életére is negatív hatást gyakorolt. A jozefinista szellemiségű papság amúgy is inkább hivatalnok volt, semmint lelkipásztor. A papok feladatát nagyon megnehezítette az egy plébániához tartozó hívek több tízezres száma is. 1900-ban a pesti oldalon mindössze 7 plébániának kellett volna 410 ezer hívőről gondoskodnia. A hagyományos vallásos keretek csak külsőleg határozták meg a hívek életét. Gyermekeit még mindenki megkereszteltette. Ugyanakkor már a kereszteleés is, majd az első áldozás, a bérnálás és különösen a házasságkötés inkább – egyelőre mással nem helyettesíthető – társadalmi eseménynek számítottak, mint mélyen átélt vallási ünnepnek.¹

Kanter Károly pályája

Ebbe a vigasztalan képet mutató fővárosba került az 1880-as évek elején Kanter Károly. Kanter 1853-ban született egy tatai polgárcsalád második fiúgyermekékként. Pályája tipikus papi pálya. A gimnázium alsóbb osztályait szülővárosában a piaristáknál végezte. Az algimnázium befejezése után az esztergomi bencés gimnáziumban folytatta tanulmányait. Tizenhat évesen kérte felvételét az esztergomi szemináriumba, majd az érettségi után – mint a jó képességű seminaristák általában – külföldre került. Bécsben a Pazmaneum növendéke volt, és a bécsi egyetemen hallgatta a teológiát. 1876-ban szentelték pappá. Ezt követően 5 évig különféle vidéki helyeken káplánként és hittanárként tevékenykedett.²

1881-ben kapott Budapestre dispoziációt. Itt másfél évtizedig különböző plébániákon (Óbuda, Lipótváros, Belváros) káplánkodott, mígnem az uralkodó mint kegyúr javaslatára kinevezték Kantert a budavári Szent Zsigmond plébánia, azaz a királyi palota kápolnájának plébánosává, melyhez hivatalosan 41 hívő tartozott. Más fővárosi plébániára való kinevezésre esélytelen volt (a lipótvárosi plébániát – annak adminisztrátoraként – sikertelenül pályázta meg), mert nem tartotta fontosnak a városatyákkal való kapcsolatok ápolását. A vártemplomban való két évtizedes működése után, kiemelkedő lelkipásztori tevékenysége jutalmaként és meggyengült egészsége miatt, esztergomi kanonoki stallumot kapott. 1920-ban halt meg. A requiemet érte az a Mészáros János mondta, aki nemcsak várplébánosként volt Kanter Károly utódja, hanem a fővárosi katolikus megújulásban elődje apostoli művének folytatója is. Budapesti helynökként ugyanis oroszlánrészt vállalt a budapesti mammutplébániák feldarabolásában és az egyházközségek megszervezésében, de ez már egy másik korszak története.

Budapest apostola

A hitoktató

A falusi és a városi káplánoknak egyformán fontos működési területe volt az – iskolai – hitoktatás. Budapesti működésének idején Kanter Károly több jelenős iskolában, így az állami főreáliskolában, az Angolkisasszonyok intézetében és a Deák téri evangélikus főgimnáziumban is tanított hittant. Cikkeket is írt katolikus lapokba a hitoktatás nehéz

helyzetéről. Tulajdonképpen akkor is egyfajta hittanári munkát végzett, amikor a konvertitákkal foglalkozott. A várplébánián havonta átlag 5-6 ember vette föl a keresztséget, és Kanternek számos előkelőt sikerült megnyernie keresztszülőnek.³ Ezenkívül igyekezett a hittanárokat összefogni. Így Prohászka Ottokár és Majláth Gusztáv Károly mellett részben az ő bábáskodásával jött létre a Damjanich utcában egy Mária-kongregációs otthon, mely 9 hittanár-papnak lakást, 10 középiskolás fiúnak konvikтусi helyet biztosított. Ebből a kezdeményezésből nőtt ki a Regnum Marianum.⁴

A szónok

Kanter Károly működésének másik fontos területe a szószék volt. Abban az időben, amikor a miséken igyekeztek elhagyni a szentbeszédet, ő általában egy órát vagy még annál is hosszabb ideig prédikált nagy hévvel, szuggesztíven.⁵ S bár jó szónoknak számított, ő kezdeményezte 1901-ben, hogy Prohászka Ottokár, akkor esztergomi spirituális, a nagybőjti idő végén csak férfiak számára előadássorozatot tartson a vártemplomban. Ennek a – férfiintelligenciát megcélzó – előadássorozatnak a helyszíne egy évvel később az Egyetemi téri templom lett, és ezeket Prohászka püspöki kinevezése után is rendszeresen megtartotta, a halál is egy ilyen konferenciabeszéd közben szólította el.⁶

A gyóntató

A XIX. század utolsó negyedének vallásos életére jellemző volt, hogy még az egyház által kötelezően előírt évi gyónást sem végezték el a hívek az iskolák befejezése után. A házasság előtti gyónás után általában már csak a halálos ágyhoz hívtak papot, hogy föloldozást nyerjenek.⁷ A fővárosi papság sem aktivizálta magát ezen a területen, erről így tanúskodik Kanter Károly életrajzírója: „Gyónni Budapesten, a húsvéti időn kívül, úgyszólván csak Kanternél lehetett.”⁸ Ő ugyanis nemcsak káplán, de plébános korában is sokszor órákat töltött a gyóntatószékben, hogy híveinek gondos lelkiatyja lehessen.

Az Oltáregyesület vezetője

Kanter Károly nemcsak a gyónás területén igyekezett élővé tenni a katolikus egyház szentségi életét. Talán legfontosabb törekvése az Oltáriszentség tiszteletének elterjesztése volt. Még belvárosi káplán korában került kapcsolatba az 1859-ben Trautwein János piarista által alapított Oltáregyesülettel, melynek 1894-ben lett az elnöke. A Kanter által vezetett Oltáregyesület célul tűzte ki a szegény templomoknak szép kegszerekkel (kehely, miseruha, oltárterítő stb.) való ellátását és különösen az Oltáriszentség kultuszának növelését. Kanter élharcosa volt a gyakori szentáldozásnak és a gyerekek korai első áldozásának, melyre X. Pius eucharisztikus körlevelei is buzdítottak.⁹

Kanter Károly volt a fő szorgalmazója – az Erzsébet királyné meggyilkolásának engesztelésére tervezett – Örökimádás-templom megépítésének. Ő volt az, aki megfelelő kongregációt keresett – és a Reparatrix-apácákban meg is talált – a felépítendő templom gondozására. Ahogy Prohászka személyében megnyerte a kor legnagyobb szónokát a vártemplomi előadássorozathoz, úgy talált ismét kiváló munkatársat az Örökimádás-templom és a rendház felépítéséhez Glattfelder Gyulában. A későbbi csanádi püspök egyébként ebben az időben mint az egyetemi ifjúság pártfogója és a Szent Imre Kollégium létrehozója komoly tekintélynek örvendett a fővárosi katolikus körökben. Glattfelder a budapesti Oltáregyesület másodelnökéként is megmutatta kitűnő szervezőképességét. Széleskörű gyűjtőakció eredményeképpen 1908-ra – a budai Szent Imre Kollégium palotaszerű épületének

elkészültével egy időben – épült fel az Örökimádás-templom az Üllői úton. Ez a templom mindig nyitva állt és az Oltáriszentség állandóan ki volt téve.¹⁰

Az Oltáregyesület volt az első katolikus szervezet, mely lehetőséget nyújtott a hívek megszervezésére. Kanter – gyenge egészségével nem törődve – vidéki körutakat is tett, hogy az oltáregyesületi mozgalmat országosan elterjessze.¹¹

A fővárosi katolikus közélet vezéralakja

Kanternek az Oltáregyesület volt talán a legfőbb eszköze a vallási reneszánsz elindításában. Emellett részt vett minden fővárosi katolikus kezdeményezésben. Ebben segítségére volt az is, hogy az Oltáregyesület révén kitűnő kapcsolatokra tett szert előkelő, arisztokrata körökben. Sok katolikus szervezet, így a vadházasságok rendezésén fáradozó Regis Szent Ferenc Egyesület, a szegényeket gondozó Szent Vince-konferencia, a Szent Alajosról nevezett árvaház vagy a Katolikus Tanoncvédő Egyesület számára szerzett anyagi támogatást.¹² Az iskolákhoz való kötődését mutatja, hogy elvállalta a Rákóczi Gimnáziumot építő egyesület egyházi elnökségét is.

Fontosnak tartotta, hogy a politikában is érvényesüljenek a katolikus elvek. Ezért igyekezett a budai katolikusokat összefogni, és a fővárosi törvényhatóságba képviselőket bejuttatni. A budai Szabad Polgári Párt támogatásával maga is városatya lett, s gyakran föl is szólalt az Egyház védelmében. Ismét csak a jó szemű vezetőt dicséri, hogy maga mellé vette a Rákócziánium egyesületbe világi elnökként Wolff Károlyt, aki majd a Horthy-korszakban a budapesti közgyűlés legnagyobb politikai frakciójának vezetője lesz, és aki ebben a minőségében igen sok új katolikus templom építéséhez ad majd támogatást.¹³

Epilógus

Kanter Károly 1915-ben mondott búcsút Budapestnek. A fővárosi katolicizmus azonban már egészen más képet mutatott, mint amikor 34 évvel korábban megérkezett Budapestre. Az 1900-tól a világháború kezdetéig évenként – két kivétellel a fővárosban – megtartott katolikus nagygyűlések már a katolikus tömegek nagyarányú részvételével zajlottak. Ezeknek a seregszemléknek is ünnepelt szónoka volt Prohászka. A későbbi székesfehérvári püspök 1904 és 1905 között mint egyetemi tanár rövid ideig Budapesten lakott. Ebben az időszakban a Regnum Marianumban kapott szállást, így vált a regnumisták lelki vezetőjévé. Prohászka számos fővárosi egyesület fölött vállalt patrónusságot. De az ő buzgólkodásának lett gyümölcse az 1909-től megjelenő *Élet* folyóirat és könyvkiadó is.¹⁴ A fővárosi papok közé pedig egyre többen kerültek az általa nevelt – új szemléletű – seminaristák közül. Az egyetemi ifjúság szervezésében élen járt Glattfelder Gyula, a budai Szent Imre-kollégium igazgatója, aki még a világháború előtt a pesti oldalon is alapított egy Szent Imre-kollégiumot.

A századfordulón Budapesten alapított házat számos szerzetesrend, köztük a jezsuiták, a domonkosok, a ciszterciak, a lazaristák és több női kongregáció, mint például a már említett Reparatrix-apácák, vagy a kórházakban tevékenykedő Vincés nővérek. Kiváló szónokok, mint a ferences Buttykay Antal és a jezsuita Bangha Béla tűntek föl.¹⁵ Bangha nemcsak szónokként, hanem szervezőként is hírnevet szerzett magának. Az *Élet* mellett a másik nagy katolikus sajtóvállalkozásnak ő volt a legfőbb agitátora. Ennek eredménye lett az 1912-ben meginduló *Magyar Kultúra* című folyóirat, illetve a néhány évvel később létrehozott Központi Sajtóvállalat. Ugyancsak Bangha munkájának gyümölcse a Kisegítő Kápolna Egyesület, amely – átmeneti megoldásként – szükségkápolnákat hozott létre a fővárosnak templomoktól

messze eső területein. Más jezsuiták, mint Bús és Bóta páterek tevékenysége nyomán újra virágzásnak indultak a Mária-kongregációk.¹⁶

Míg Prohászkaról, Bangháról vagy Glattfelderről ma is hallhatunk, addig Kanter Károly alakja feledésbe merült. Igaz, nem lett belőle püspök, mint Prohászka vagy Glattfelderből, nem volt olyan nagy szónok, mint a Prohászka, nem volt olyan nagy szervező, mint Bangha, de Budapest misszionálásában – úttörőként – elévülhetetlen érdemeket szerzett.

Jegyzetek:

¹ Nyisztor Zoltán: *Ötven esztendő*. OMC, Bécs 1962. 10–16.

² Tiefenthaler József: *Budapest apostola. Kanter Károly élete 1853–1920*. Szent István Társulat, Bp. 1942. 10–35.

³ Tiefenthaler: i. m. 35., 43–44., 49., 74–75.

⁴ Tiefenthaler: i. m. 93–95. és Salacz Gábor: *Egyház és állam a dualizmus korában 1867–1918*. Aurora Könyvek, München 1974. 181.

⁵ Tiefenthaler: i. m. 76.

⁶ Gergely Jenő: *Prohászka Ottokár. „A napbaöltözött ember”*. Gondolat, Bp. 1994. 86., 228–229.

⁷ Nyisztor: i. m. 11.

⁸ Tiefenthaler: i. m. 51.

⁹ Tiefenthaler: i. m. 51–56., 77., 91.

¹⁰ Tiefenthaler: i. m. 63–64., 79–86.

¹¹ Tiefenthaler: i. m. 59–60., 86–92.

¹² Tiefenthaler: i. m. 107–111.

¹³ Tiefenthaler: i. m. 96–102., 104.

¹⁴ Gergely: i. m. 84–85., 113–115.

¹⁵ Hermann Egyed: *A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig*. Aurora Könyvek, München 1973. 493–506.

¹⁶ Nyisztor: i. m. 56–66.